

Historicko-kritický komentář k Nietzscheho „Radostné vědě“

Sebastian Kaufmann: Kommentar zu Nietzsches „Fröhliche Wissenschaft“

In: Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Band 3/2.

Berlin–Boston, Walter de Gruyter 2022. xx + 1882 s.

Heidelberger Akademie der Wissenschaften pověřila Andrese Urse Sommera vedením projektu Historicko-kritických komentářů k publikovaným spisům Friedricha Nietzscheho.¹ Nejnovějším, předposledním² výsledkem tohoto projektu je do dvou svazků rozdělený³ rozsáhlý komentář ke knize *Radostná věda*,⁴ o který se tentokrát postaral Sommerův korunní princ Sebastian Kaufmann. Od začátku deklarovanou obecnou strategií projektu Historicko-kritických komentářů k Nietzscheho spisům je vypátrat literární a historické zdroje Nietzscheho tvrzení a postojů, tzn. demonstrovat vlastně jeho neoriginalitu, a tím v současné době, charakterizované politickou korektností, zajistit alibi pro jeho mnohá dnes již kontroverzní, či dokonce neakceptovatelná tvrzení.

Je-li tomu skutečně tak, potom se však může zdát, jako kdyby byl celý projekt Historicko-kritických komentářů k Nietzscheho spisům z *principu* tím, proti čemu se Nietzsche naopak důsledně obracel a v co patrně nikdy nechtěl nechat proměnit své dílo. Cožpak nebylo ve spise *Ecce homo*, který pravděpodobně představuje Nietzsche zamýšlenou obecnou předmluvu k jeho případnému soubornému dílu, jeho největší starostí: „*Především mne nezaměňujte*“?⁵

To, co dnes známe pod titulem *Radostná věda*, mělo být původně pokračováním knihy *Ranní červánky*, jehož pětidílnou strukturu měl druhý díl napodobit. Touto formou chtěl Nietzsche zrcadlit postup předešlého spisu *Lidské, příliš lidské*, který byl napsán rovněž ve dvou dílech. Nietzsche však během ledna 1882 dokázal v jednom zátahu sepsat z proponovaného plánu hned čtyři části, které ho natolik uspokojily, že je pak bez otálení již na podzim téhož roku vydal pod novým titulem *Radostná věda*.

1 Pro výstupy uvedeného projektu Historicko-kritických komentářů je zavedena závazná zkratka NK. Proto na ně budeme v následujícím textu odkazovat v této bibliografické podobě.

2 Již zbývá pouze komentář ke spisu *Tak pravil Zarathustra*, jehož se ujal sám A. U. Sommer.

3 Závazně stanovené zkratky jsou tedy NK 3/2.1 a NK 3/2.2.

4 Česky v jako vždy vynikajícím překladu Věry Koubové: Nietzsche, F., *Radostná věda*. Praha, Aurora 2001.

5 Nietzsche, F., *Ecce homo – aneb Jak se staneme, čím jsme*. Přel. L. Benyovszky. Praha, Naše vojsko 1993, Předmluva, s. 91.

Radost mu přineslo zejména vědění vyjádřené v předposledním, 341. aforismu čtvrtého dílu, pojmenovaném „Největší tíže“,⁶ který – jak známo – poprvé veřejně ohlašuje myšlenku věčného návratu téhož. Tato idea se Nietzschemu podle jeho vlastního líčení⁷ „zjevila“ na začátku srpna 1881 během procházky v Sils-Maria „6000 stop nad mořem a o mnoho výše nad všemi lidskými věcmi!“⁸ Obdobně o tom pak Nietzsche píše ještě i v *Ecce homo*.⁹ Jak známo, po již zmíněném aforismu 341 následuje ještě poslední zápis čtvrté knihy, který nese číslo 342 a název „Incipit tragoedia“. Tento aforismus 342 uvádí na scénu postavu perského proroka Zarathustry, jenž je Nietzschem ustanoven jako učitel nejtěžší (a nakonec údajně „vítězný“) myšlenky, která má nahradit přírodní vědy, filosofii, náboženství¹⁰ a víru v nesmrtelnost a která přinese zánik těm, kdo ji buď odmítnou, nebo nedokážou přijmout.¹¹ Potud se spis, zamýšlený původně jako dokončení tetralogie věnované myšlence svobodného ducha, stává začátkem nové Nietzscheho tvůrčí fáze, jejímž literárním pomníkem se posléze stane kniha *Tak pravil Zarathustra*. To činí z knihy *Radostná věda* pravý pól či střed, okolo kterého se otáčí celé Nietzscheho dílo.

Kaufmannův historicko-kritický komentář však s těmito závěry explicitně nesouhlasí a v polemice s nimi uvádí následující hlavní argumenty,¹² které níže stručně shrnuji.

Kaufmann předně bagatelizuje celou tuto tezi a její klíčový význam pro Nietzscheho myšlení jako pouhý „nativ“, který rozšířila Lou Andreas-Salomé ve své knize *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*.¹³ To, že aforismus 341 poprvé zmiňuje myšlenku věčného návratu téhož, je relativizováno odkazem k jejím „předehrá“ v podobě aforismů 109 a 285 *Radostné vědy*. Byť aforismus 341 končí sugescí myšlenky *amor fati*, je tato spojitost podle Kaufmanna údajně unáhlená a ve snaze o syntetizující výklad prý ignoruje textové detaily, které problematizují souvislost těchto dvou myšlenek.

6 Nietzsche, F., *Radostná věda*, c.d., 341, s. 183 n.

7 Nietzsche, F., *Nachgelassene Fragmente* z roku 1881, sešit 11, zápis č. 141. In: týž, *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden*. Hrsg. von G. Colli – M. Montinari. München – Berlin. Deutscher Taschenbuch-Verlag dtv – Walter de Gruyter 1999. Bd. 9: *Nachgelassene Fragmente 1880–1882*, s. 494.

8 Viz Novák, A., *Věčný návrat téhož*. Praha, Togga 2015, s. 33 n.

9 Nietzsche, F., *Ecce homo – aneb Jak se staneme, čím jsme*, c.d., s. 132.

10 Další zásadní myšlenkou, kterou spis *Radostná věda* přináší, je „smrt Boha“ (viz Nietzsche, F., *Radostná věda*, c.d., af. 108 a zejm. af. 125), kterou pak postava Zarathustry rovněž zvěstuje hned v úvodu prvního dílu knihy *Tak pravil Zarathustra*.

11 Nietzsche, F., *Nachgelassene Fragmente* z roku 1881, sešit 11, zápis č. 338. In: týž, *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden*, c.d. Bd. 9: *Nachgelassene Fragmente 1880–1882*, s. 537. Nietzsche, F., *Nachgelassene Fragmente* z roku 1884, sešit 11, zápis č. 376. In: týž, *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden*, c.d. Bd. 11: *Nachgelassene Fragmente 1884–1885*, s. 250.

12 Viz NK 3/2.2, s. 1259 n.

13 Andreas-Salomé, L., *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. Z německého originálu *Friedrich Nietzsche in seinen Werken* (1894) přeložila A. Bláhová. Praha, Torst 1996.

Sám nadpis aforismu 341 má pak v sobě obsahovat dvojsmysl: tíže je zároveň gravitace a gravidita, přičemž tíže je principem kosmickým a těhotenství je principem biologicky tvůrčím. Označení myšlenky věčného návratu téhož jakožto největší tíže má tedy mít také dvojitý význam: negativní význam čehosi nesnesitelného, co se můžeme zdráhat přijmout, oproti kterému si máme představit význam pozitivní, do kterého celý aforismus ústí. Tomu pak prý odpovídá i pozdější vrcholné znění této myšlenky ve třetí části knihy *Tak pravil Zarathustra*, a to v promluvě „O vidění a hádance“. Nietzsche měl přitom tuto myšlenku, jak uvádí Kaufmann, vyčíst z knihy Otto Caspariho *Der Zusammenhang der Dinge*.¹⁴

Dále Kaufmann zmiňuje, že se v *Radostné vědě* ozývají ohlasy hérakleitovských a stoických motivů, jež klasický filolog Nietzsche nemohl neznat, a o kterých se dokonce přímo zmiňuje v *Ecce homo*, v pasážích, které reflektují vznik *Zrození tragédie*.¹⁵ Je to právě hérakleitovský význam slova *daimón* ze zlomku B 119, který „démona“, jenž nám tuto myšlenku našeptává, zbavuje křesťanských konotací „zlého ducha“ a posouvá ho spíše k představě div ne sokratovského *daimonia*. Kaufmann ovšem dle mého názoru nereflktuje, že nám *daimonium* – zcela jinak než u Sókrata – říká, co dělat máme. Titul aforismu 341 a jeho obsah pak měl mj. přímo inspirovat Ludvíka Kunderu k napsání jeho románu *Nesnesitelná lehkost bytí* – ve kterém se hned v úvodu o Nietzschevě myšlence věčného návratu téhož opravdu medituje.¹⁶

Historicko-kritický komentář poukazuje rovněž na skutečnost, že když Nietzsche vydal roku 1887 knihu *Radostná věda* obohacenou o předmluvu, pátou část a lyrický dodatek „Písně prince jménem Volný jako pták“, učinil tím z tohoto spisu úplně jiné dílo, než jakým bylo předtím. V této souvislosti si však připomeňme, že tato pátá část vznikla v době, kdy Nietzsche psal svou knihu *Mimo dobro a zlo*, jež původně měla být komentářem k *Zarathustrovi*. Nicméně – jak je to pro Nietzscheho typické – záhy se vydala svou vlastní pozoruhodnou cestou, a to směrem k přehodnocování všech hodnot.

Právě tato skutečnost nás vede k závěru, že spis *Radostná věda* je rozkročen a zakořeněn jak v dřívější fázi sledování terapeutické myšlenky svobodného ducha, tak ve fázi zarathustrovské, a konečně i ve fázi přehodnocování všech hodnot. To činí z knihy *Radostná věda* vskutku důležitý, nikoli jen přípravný a přechodový spis k *Zarathustrovi*, totiž spis, kterým by šlo patrně nejlépe do Nietzscheho myšlení a díla vstoupit – a následně se podle něj jakožto podle výše zmíněného pólu či středu v jeho celku zorientovat.

Aleš Novák

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha
ales.novak@fhs.cuni.cz

14 Caspari, O., *Der Zusammenhang der Dinge. Gesammelte philosophische Aufsätze*. Breslau, Verlag von Eduard Trewendt 1881.

15 Nietzsche, F., *Ecce homo – aneb Jak se staneme, čím jsme*, c.d., s. 122.

16 NK 3/2.2, s. 1265 n.